

YEGAH MUSICOLOGY JOURNAL

HTTP://DERGIPARK.ORG.TR/PUB/YEGAH

e-ISSN: 2792-0178

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received : 14.04.2025

Kabul Tarihi / Date Accepted : 24.05.2025

Yayın Tarihi / Date Published : 30.06.2025

DOI : <https://doi.org/10.51576/ymd.1676311>

e-ISSN : 2792-0178

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

ALEVİLİKTE MÜZİK YOLUYLA İNANÇ İFADE BİÇİMLERİ “NEFES VE SEMAH” ÖRNEĞİ

AKDAĞOĞLU, Turgay¹

ÖZ

Bu çalışma, Alevilik inanç sistemi içinde müziğin işlevsel rolünü ifade etmenin dışında “nefes” ve “semah” gibi temel müzikal özellik taşıyan formlar aracılığıyla inancın nasıl ifade edildiğini incelemektedir. Uzun bir süreyi kapsayan ve sözlü kültür geleneği içerisinde varlığını sürdüren Alevilik, müziği yalnızca estetik bir unsur olarak görmenin dışında dini bir olgu olarak görülmekte, kültürel ve toplumsal bir aktarım aracı olarak kullanılmaktadır. Alevi inanç yapısında önemli bir yeri temsil eden nefesler; öğüt, ilahi aşk, insan-ı kâmil anlayışı ve toplumsal yaşanan eleştirel düşünce sistemi gibi temaları içermektedir. Semahlar ise beden müzikle ve inançla bütünleştiği ritüel dans biçimleri olarak cem ibadetinin vazgeçilmez unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Makale, nefes ve semahların tarihsel kökenleri, icra bağlamları ve içerdiği sembolik anlamları derinlemesine ele almakta; bu formların hem bireysel inanç deneyiminde hem de toplumsal kimlik inşasında oynadığı merkezi rolü analiz etmektedir. Bu müzikal unsurların bağlama gibi geleneksel çalgılar eşliğinde nasıl icra edildiği, hangi dini ve kültürel miraslarla ilişkilendirildiği anlatılmaktadır. Çalışma, Alevi müziğinin sadece bir ibadet araç olmadığı, ayrıca bir güç ve kimlik

¹ Doktor Öğretim Üyesi, Ardahan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Türk Müziği Bölümü, turgayakdagoglu@ardahan.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9375-2089>

ifadesi olarak ne şekilde anlam kazandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, müziğin Alevi toplulukları arasında inanç aktarımı, sosyo-kültürel dayanışma ve tarihsel yapılanmanın korunması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Nefes ve semahlar, Aleviliğin mistik, ahlaki ve toplumsal yönlerini müzik aracılığıyla dile getirirken, aynı zamanda bu inanç sisteminin ritüel ve sembolik dünyasına dair derin ipuçları da sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, müzikal ritüeller, nefes, semah, inanç aktarımı.

WAYS OF EXPRESSING BELIEF THROUGH MUSIC IN ALEVISM “BREATH AND SEMAH” EXAMPLE

ABSTRACT

This study examines not only the functional role of music within the Alevi belief system, but also how fundamental musical forms such as nefes and semah serve as mediums for expressing religious faith. Alevi tradition, which has endured through centuries as part of an oral cultural heritage, regards music not merely as an aesthetic element, but as a religious phenomenon and a vital instrument for cultural and social transmission. Nefes, which hold a significant place in Alevi religious thought, convey themes such as moral advice, divine love, the concept of the perfect human (insan-ı kâmil), and a critical reflection on societal experiences. Semah, on the other hand, is a ritual dance where the body harmonizes with music and belief, forming an indispensable part of the cem ceremonies. This article delves into the historical origins, performative contexts, and symbolic meanings of nefes and semah, analyzing the central role these forms play both in individual religious experiences and in the construction of collective identity. It also discusses how these musical expressions are performed with traditional instruments such as the bağlama and explores their connection to broader religious and cultural legacies. The study aims to demonstrate that Alevi music is not merely a vehicle for worship, but also functions as a powerful means of identity and resistance. In this context, music plays a crucial role in transmitting faith, fostering socio-cultural solidarity, and preserving historical continuity among Alevi communities. Through nefes and semah, the mystical, ethical, and social dimensions of Alevism are articulated musically, while also offering profound insights into the ritualistic and symbolic universe of the belief system.

Keywords: Alevism, musical rituals, nefes, semah, faith transmission.

GİRİŞ

Anadolu’da Alevilik, yüzyıllar boyunca şekillenerek, köklü bir inanç sistemi ve kültürel miras olarak varlığını sürdürmektedir. Tarihsel süreç içerisinde farklı toplumsal, siyasal ve dini baskılara rağmen sözlü kültür aracılığıyla aktarılabilen bu inanç yapısı, kendine özgü yapısı ve müzikal içeriği ile dikkat çekmektedir. Aleviliğin temel ibadet biçimlerinden biri olan cem törenlerinde, müzik yalnızca estetik bir araç değil; aynı zamanda kutsal, öğretici ve birleştirici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde yüzlerce yıllık mirası kuşaktan kuşağa aktaran Alevilik maneviyatın aktarımında kültürel bir araç olarak kullanılmaktadır (Özmen, 2011: 37). İlahi gücün insan ile etkileşimi, evrensel gerçekler gibi denklem içerisinde yer edinmiş Alevi geleneğinde müziğin rolü çok önemlidir. Müziğin kendi yapısında yer alan dilden dile dolaşan ve geniş kitlelere ulaşım sağlayan müzik olgusu din ile birleştiğinde evrenin sınırlarını zorlayan bir sonsuzluk noktasına ulaşmakta ve insan ruhunu başka boyutlara taşımaktadır. Bu bakımdan müzik; evrensel duyuş tarzının sınırlanamayacak şekilde geniş bir yelpazeye ulaştığı bir alana göndermede bulunur. Aynı zamanda içerisinde doğduğu toplumların da karakteristik özelliklerini yansıtan müzikal duyuş; kendine özgü bir geleneği de yansıtır. Alevilikte müzikal ifadelere baktığımızda nefes ve semah ile anlam bulmuş ve metaforik etkileri yansıtan kırsal alanların yaşam şeklini sözlü bir gelenek haline getirdiğini söyleyebiliriz. Dan Ben-Amos, folklorun toplumsal bağlamdan bağımsız olarak ele alınamayacağını savunarak, bu alanın yalnızca metinsel ya da bireysel bir üretim değil, aynı zamanda belirli bir sosyal çevre içerisinde anlam kazanan bir pratik olduğunu ileri sürer. Ona göre folklor, sınırları belirli bir toplulukla ilişkilidir ve bu topluluk dışında düşünüldüğünde folklorun işlevi ve anlamı eksik kalır. Bu yaklaşım, folklorun kendine yeterli, bağımsız bir olgu değil; tersine, bağlamına sıkı sıkıya bağlı bir kültürel oluşum olduğunu ortaya koyar. Ben-Amos’un çerçevesinde, folklorun sosyal bağlamı; coğrafi, etnik, dilsel ya da mesleki temellere dayalı toplumsal kümeler aracılığıyla şekillenir. Bu bağlam, folklor ürününün hem üretiminde hem de dolaşımında belirleyici bir rol üstlenir. Dolayısıyla, herhangi bir folklorik ögenin değerlendirilmesinde, yalnızca içerik değil, aynı zamanda üretildiği tarihsel dönemin toplumsal ve kültürel koşullarının da dikkate alınması gerekmektedir. Bu çok boyutlu yaklaşım, folklorun yalnızca bireysel bir anlatı değil, aynı zamanda kolektif belleği yansıtan ve o belleği sürekli yeniden üreten dinamik bir yapı olduğunu gösterir (Amos, 1971: 5). Bu bakımdan nefesler, kendi bağlamı ve dokusu içerisinde Alevi ozanları ve dedeleri tarafından yazıya alınmış, inanç değerlerini, ahlaki yapıyı ve tasavvufi öğretileri yansıtan şiirsel formlar olarak karşımıza

çıkmaktadır. Bu eserlerin icra edilmesinde bağlama ve cem evinin sağladığı ortam önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim anlatının icra ortamı içerisinde kendine özgü performans koşulları ile oluşturulması onların diğer türlerle tematik açıdan farklılığını belirler. Dilin sade ve yalın bir anlatım ile sunulması; nefeslerin toplumsal boyutuna katkı sağlamış, karmaşık bir yapıdan uzak halkın benimseyebileceği ve özümseyebileceği bir tür olmasını sağlamıştır. Parlak; nefeslerin konu bakımından Hz. Ali’ ye olan sevgi, Ehlibeyt soyuna olan bağlılık, insan-ı kâmil bir anlayışı ve adalet sisteminde yaratmış olduğu arayış gibi konuları içerdiğini ve topluma yöneltilen eleştiriler ve taşlama örneklerini de kapsadığını vurgular (Parlak, 2010: 58). Bektaşî- Alevi gelenekleri ile benzer bir yapı ile hareket eden abdallık geleneği üzerine de Özavcı şunları ifade etmiştir; bin yılı aşkın köklü bir geleneğin taşıyıcısı olan Abdal toplumu, bu mirasın gerektirdiği kültürel ve sosyal sorumluluğu içselleştirerek, içinde bulundukları coğrafi ve toplumsal koşullar doğrultusunda biçimlenmiş ve bulundukları kültürel yapının ayrılmaz bir parçası hâline gelmişlerdir (Özavcı, 2024: 2). Bu yönüyle nefesler, ilahi olma özelliğini yansıttığı kadar aynı zamanda Alevi tarihinin ve inanç sisteminin hafızasının kaydedildiği sözlü belgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle nefeslerin içerisinde yaratıldığı toplumun gerçeklerini barındıran birer kültürel bellek mekânı olduğunu da belirtebiliriz. Semah ise, nefeslerin icrası sırasında yapılan ve kutsal anlamlar taşıyan ritüel bir hareket dizisidir. Semah dönmek, Alevi-Bektaşî geleneğinde evrenin döngüsüne katılmak, yaratılışın bir parçası olmak anlamına gelir. Dönülen her adım, Tanrı’ya duyulan aşkı, birlik anlayışını ve evrensel ahengi sembolize eder. Semahlar genellikle kadın ve erkeklerin birlikte döndüğü, cinsiyet ayrımının ortadan kalktığı, eşitliğin vücut bulduğu kutsal bir dans formudur (Yaman, 2002: 84). Bu yönüyle semah, sadece bedensel bir ritüel değil, aynı zamanda Alevi topluluğunun dünya görüşünü, doğa-insan-tanrı ilişkisini anlamlandırma biçimidir diyebiliriz. Alevilikte müzik, yalnızca bir ibadet unsuru değil; aynı zamanda bir kimlik taşıyıcısı ve tarihsel belleğin devamlılığını sağlayan temel araçlardan biridir. Özellikle yazılı kaynakların sınırlı olduğu dönemlerde nefesler ve semahlar, Alevi öğretisinin aktarımında yaşamsal bir rol oynamıştır. Günümüzde dahi pek çok Alevi, inancını bu müzikal formlar aracılığıyla öğrenmekte ve yaşamaktadır. Bu durum, müziğin Alevilik inancında yalnızca bir süs unsuru değil, doğrudan inancın kendisi olduğunu göstermektedir (Özmen, 2011: 51). İnancın ritüelik bir aktarıma bürünmesi; beraberinde bireysellikten çıkılarak anlamın ve sesin bireysel aşamadan toplumsal bir aşamaya aktarıldığı zamandan ve mekândan kopuşu sağlar. Bu bakımdan semahların birer eyleme

dönüşme olgusu; var olan uzam alanından çıkılarak varlığın başka bir boyuta bilgi nosyonu ile taşındığının göstergesidir.

Amaç ve Önem

Bu çalışmanın temel amacı, Alevi inanç sistemi içinde müziğin rolünü, özellikle nefes ve semah formları üzerinden inceleyerek, müziğin Alevi topluluklarında yalnızca estetik bir unsur değil, aynı zamanda inanç aktarımı, kimlik inşası ve kolektif hafızanın korunması açısından nasıl işlev gördüğünü ortaya koymaktır.

Müzik, Alevilikte ritüel bir pratik olmanın ötesinde; tarihsel hafızayı canlı tutan, kültürel sürekliliği sağlayan ve birey-toplum-evren üçgeninde ontolojik bir anlam taşıyan bir araçtır. Cem ritüellerinde yer alan nefesler ve semahlar, yalnızca dini metinlerin melodik aktarımı değil; aynı zamanda sosyal eleştirilerin, tasavvufi değerlerin ve etik ilkelerin bedenle ve sesle yeniden üretildiği dinamik alanlardır.

Bu yönüyle çalışma; Aleviliğin hem inançsal hem de kültürel boyutlarını birlikte kavramayı hedeflemekte ve yazılı kaynakların sınırlı olduğu bu alanda sözlü geleneklere dair özgün bir katkı sunmaktadır. Ayrıca, bölgesel farklılıkların müzikal yansımaları, bağlamanın kutsal rolü, zakirlerin işlevi gibi konuların ele alınması da çalışmanın önemini artırmaktadır.

Problem Durumu

Alevilik, yüzyıllar boyunca yazılı değil sözlü kültür aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmış bir inanç sistemidir. Ancak bu aktarımın temel taşıyıcıları olan müzikal formlar (nefes, semah, deyiş vb.), günümüzde çoğu zaman yalnızca folklorik öğeler olarak değerlendirilmekte; inançsal ve ritüel boyutları ihmal edilmektedir.

Özellikle son yıllarda semahın “oynanması”, nefeslerin “müzik dinletisi”ne indirgenmesi gibi eğilimler, bu geleneklerin içeriğini dönüştürmekte ve ritüel bağlamdan koparma riski yaratmaktadır. Ayrıca Alevi müziğine dair yapılan akademik çalışmalar da genellikle ya müzikoloji odaklı teknik analizlerle sınırlı kalmakta ya da ritüel içerik analizini yeterince derinleştirmemektedir.

Dolayısıyla bu çalışmanın çözümlemeye çalıştığı temel problem, Alevi müziğinin inanç sistemindeki yerinin ve işlevinin yeterince anlaşılmaması ve bu müziğin günümüzde anlam kaybına uğrama riski ile karşı karşıya olmasıdır.

Sınırlılıklar

Bu makale, Alevilik inanç sistemi içinde müziğin özellikle nefes ve semah formları üzerinden incelenmesini hedeflemektedir. Ancak çalışma bazı sınırlılıklarla şekillenmiştir ve bu durum ulaşılan bulguların bağlamını belirlemektedir.

İlk olarak, araştırma ağırlıklı olarak yazılı kaynaklar ve ikincil literatür taramasına dayandığından, doğrudan katılımlı gözlem, mülakat ya da etnografik yöntemler kullanılmamıştır. Bu nedenle cem törenlerinin güncel uygulamalarına ilişkin canlı gözlem verileri sunulamamaktadır.

İkinci olarak, Aleviliğin çok katmanlı yapısı içinde yer alan çeşitli yerel toplulukların (örneğin Tahtacılar, Nusayriler, Türkmen Aleviler) müzikal pratikleri derinlemesine ele alınmamış, çalışmada daha çok genel Alevi-Bektaşî geleneği üzerinden bir çerçeve çizilmiştir.

Üçüncü olarak, nefeslerin şiirsel ve düşünsel içerikleri tematik olarak değerlendirilmiş olsa da bu metinlerin söylem çözümlemeleri, metaforik yapıları ya da tarihsel anlam katmanları derinlemesine incelenememiştir. Böylece müzik ile söz arasındaki ilişki sınırlı ölçüde çözümlenebilmiştir.

Dördüncü olarak, semahın performatif yönüne dair görsel atıflar yapılmış olsa da bu görsellerin çözümlenmesine yönelik derinlikli bir ikonografik ya da ritüel analiz sunulamamıştır. Özellikle beden dili, mekânsal düzen ve eşzamanlı müzik ritimleri gibi unsurlar ayrı bir analiz gerektirmektedir.

Son olarak, Alevi müziğinin tarihsel dönüşüm süreçlerine ilişkin değerlendirmeler genel çerçevede tutulmuş, dönemsel kırılmaların (örneğin göç, baskı, sekülerleşme gibi) müzikal anlatıya etkileri detaylandırılmamıştır. Bu sınırlılıklar, çalışmanın değerini azaltmamakla birlikte, Alevi müziği üzerine yapılacak daha derinlikli, disiplinlerarası ve yerel bağlamlara duyarlı çalışmalara olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma, Alevi inanç sisteminde müziğin işlevini özellikle *nefes* ve *semah* formları üzerinden anlamaya yönelik nitel bir yaklaşımla kurgulanmıştır. Yöntemsel olarak tarihsel, kültürel ve ritüel bağlamları gözeten bir metinler arası okuma ve çözümleme yöntemi benimsenmiştir. Amacım; Alevi müziğini yalnızca bir ses olgusu olarak değil, bir hafıza, bir irade ve bir inanç dili olarak ele alabilmektir. Bu nedenle nicel verilerden çok, metinsel dokulara, ritüel anlatılara, şiirsel örneklerle ve kültürel bağlamlara kulak verdim.

Çalışmanın temelini, Alevi sözlü kültür ürünlerinden olan nefes metinleri ve semah anlatıları oluşturmaktadır. Bu metinler hem tematik içerikleri hem de söylem biçimleri açısından değerlendirilmiş; inançsal simgeler, toplumsal eleştiriler ve tasavvufi düşünce öğeleri üzerinden analiz edilmiştir. Metinleri incelerken yalnızca “ne söylendiğine” değil, aynı zamanda “nasıl söylendiğine” de odaklanmaya çalıştım. Bu yönüyle, şiir diliyle müziksel yapı arasındaki ilişkileri sezgisel bir derinlikle kavramaya özen gösterdim.

Ayrıca çalışmada, Alevi müziğine dair çeşitli akademik kaynaklar, alan araştırmaları ve tarihsel referanslar kullanılmış; müziğin icra bağlamına, taşıdığı simgesel anlamlara ve cem törenleri içerisindeki işlevine dair literatür taramasına dayalı yorumlamalar yapılmıştır. Bağlamın önemini vurgulayan folklor kuramcılarının (Dan Ben-Amos, Richard Bauman gibi) düşüncelerinden yararlanarak; Alevi müziğini yalnızca bir estetik ürün değil, belirli bir topluluğa ait, o topluluğun kimliğini kuran bir kültürel pratik olarak değerlendirmeye gayret ettim.

Bu yöntemsel tercihler, araştırmanın sahaya doğrudan inmeden fakat sahaya ait izleri titizlikle takip ederek ilerlemesini sağlamıştır. Amacım, salt akademik bir mesafeden değil; kültürel bir duyarlılıkla, insana dokunan, belleğe temas eden ve sese ruh katan bir bakışla meseleyi ele almaktır. Bu nedenle bu çalışma, verilerden çok anlamlara, kategorilerden çok bağlama ve nicelikten çok nitelik üzerinden yürüyen bir araştırma karakteri taşımaktadır.

BULGULAR

Alevilikte müzikal ifade: nefes ve semah

Richard Bauman, sözlü sanatın performans bağlamında incelendiği “Verbal Art as Performance” (1975) adlı çalışmasında, anlatıcı ile dinleyici arasındaki iletişimi kültürel olarak yapılandıran ve performansı gündelik söylemden ayıran çerçeveleme (keying) unsurlarını sekiz başlık altında sınıflandırmıştır. Bu çerçeve, sözlü anlatıların estetik biricikliğini belirleyen ve toplumsal bağlam içinde tanımlanabilir hale getiren kodları içerir:

1. **Performansa Özgü Kodların Kullanımı:** Performansın, gündelik dilsel etkileşimden ayrıştığı özel kodlar aracılığıyla belirginleştiği durumları ifade eder. Bu bağlamda, arkaik ya da ezoterik dil kullanımı, anlatının sıradan iletişimden farklılaştığını gösterir ve performatif niteliğini vurgular.

2. **Geleneksel Açılış ve Kapanış Formülleri:** Performansın başlangıç ve bitişini işaret eden geleneksel söz öbekleri ya da kalıplaşmış ifadeler (örneğin masal girişleri veya kapanış sözleri), anlatının bir performans olarak çerçevelendiğini açık biçimde duyurur.
3. **Mecazi Dil Kullanımı:** Metafor, metonimi gibi figüratif anlatım biçimlerinin yoğun kullanımı, sözlü anlatıyı estetik bir ifade düzlemine taşır ve performansın sanatsal boyutunu güçlendirir.
4. **Biçimsel Üslup Araçları:** Kafiye, asonans (sesli harf uyumu) ve diğer ses benzerliklerine dayalı yapılar, anlatının ritmik ve biçimsel estetiğini destekleyerek performansın sanatsal formunu pekiştirir.
5. **Sesin Tempo, Tonlama ve Perde Kullanımı:** Anlatıcının sesi aracılığıyla gerçekleştirdiği ritmik vurgular, duygusal geçişler ve ton değişimleri, anlatının dramatik yapısını kurar ve dinleyiciyle kurulan etkileşimi derinleştirir.
6. **Ses Kalitesi ve Vurgu Desenleri:** Sesin niteliği, anlatıcının uyguladığı vurgu ve tonlama stratejileri, anlatının etkileyciliğini artıran önemli performatif unsurlardır.
7. **Geleneğe Atıf:** Anlatının otoritesini ve kültürel meşruiyetini güçlendirmek amacıyla geleneksel söylem kalıplarına, anlatı yapılarına ya da tarihsel figürlere yapılan göndermeler, anlatıyı kolektif hafıza ile ilişkilendirir.
8. **Performansın Yalanlanması:** Anlatının kurmaca doğasını ima eden söylemler (örneğin anlatıcının gerçeklik iddiasında bulunmaması), performansın doğasını hem tanımlar hem de onu dinleyici açısından yorumlanabilir hale getirir (Bauman, 1975: 295).

Alevilik, inanç ve geleneksel törenlerinde yer alan müzik özgün yapısıyla Anadolu'nun en önemli kültürel geleneklerinden birini oluşturmaktadır. Bu gelenekte müzik, estetik bir unsur olmanın dışında inanç sisteminin aktarımı, toplumsal belleğin korunması ve ibadetin gerçekleşmesi için vazgeçilmez bir araç olarak görülmektedir. Özellikle nefes ve semah, Alevi geleneğinde iki temel müzikal ifade şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Nilgün Çıblak Coşkun'un Alevi cemlerinde kullanılan nefesleri analiz ettiği çalışmasında belirttiği üzere, bu eserler yalnızca dinsel ibadet aracı değil, aynı zamanda tarihsel olayların ve inanç unsurlarının sözlü kültürde yaşatılmasını sağlayan bir araç olduğunu ifade etmektedir (Çıblak Coşkun, 2014: 45). Anadolu'da gelişim göstermiş İnanç ve müzik ilişkisini ele aldığımızda yaratana ulaşma çabası ve manevi teşkilatlanma yer almaktadır. Ortaya çıkan bu süreçte Alevilik geleneğinde ise sözlü kültürün önemli bir yeri olduğunu dile

getirebiliriz. Manevi bilgiye ulaşma ve aktarma noktasında cem inanışında yer edinmiş fikir durumunu temsil etmektedir (Mustan Dönmez, 2010: 192). Geçmişten bugüne kalıplaşmış ya da sabit bir görünüm ile karşımıza çıkan Alevilik geleneksel gereksinimleri kapsamaktadır. Sözlü kültürün bir parçası olan bir anlatım şekli ile olan semah ve nefes konularının ayrıca ele alınması gerekmektedir. Alevi sözlü kültürüne özgü düşünme ve anlatım biçimlerin den olan nefes, düvaz, deyiş, semah ve benzeri formlar icra edilen dizelerde uzun bir süre kalabilme özelliğini yansıtabilmekte ve günümüze kadar gelebilme özelliği taşımaktadır (Erol, 2015: 106). Tasavvufi aşk şarkılarını ifade eden deyişler, müziksel açıdan ele alındığında Alevi ve Bektaşî inancına bağlı olan âşıkların kırsal coğrafyada yer edindiğini göstermektedir. Şiirsel bir yönü temsil eden ve doğaçlama şeklinde ortaya çıkardıkları şiirler, ölçülü bir müziksel form özelliği taşımaktadır (Yöre, 2011: 222). Bu noktada sözlü geleneğin ve bu geleneğin önemli bir boyutu olan doğaçlama faktörünün Alevi düşüncesinde, inanç ve müzik etkileşiminde yer edinmiş ve tarikat faktörünü destekleyen önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Walter J. Ong’a göre (Ong, 2014: 21) Müritlik, çıraklık temelli bir öğrenme süreci olarak kabul edilir; birey dinleyerek öğrenir, duyduklarını tekrar eder, atasözlerini ve onların yapısal dönüşümünü kavrar. Kalıplaşmış söz öbeklerinden yeni ifadeler üretme becerisi ise, sözlü kültüre sahip topluluklarda bilginin aktarımında önemli bir rol oynar. Alevilikte bu sözlü aktarım biçimlerinden biri de semah geleneğidir.

Müziksel ve bedensel ibadet semahlar

İbadet süreçleri, kutsal uygulamalar ve geleneksel inanışlarla şekillenen manevi deneyimleri içermektedir. Bu süreç içerisinde yer edinmiş etkileşimler, ritüel ve uygulamaların biçimsel ve işlevsel yapılarında değişikliklere yol açabilmektedir. Bu değişimlerin, geleneksel yapının kutsallığını tehdit etmesi, dikkatle ele alınması gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İnanç yapısındaki zayıflamalar, dedelik kurumunun işlevselliğini yitirmesi kültürel yapının dönüşümü ve özellikle bireysel faktörlerin olumsuz etkileri, bu durumu açıklamak için en belirgin sebepler arasında yer almaktadır. Günümüzde semahın dinsel bir uygulama olma özelliğini kaybetmesi ve kutsal yönünün ihmal edilerek yalnızca “folklorik bir uygulama” ya da daha da ötesi “eğlence etkinliğine” dönüştürülmesi, bu olgunun en açık örneklerinden biri olarak görülmektedir. Eğlencelik toplantılarda ve düğün gibi etkinliklerde semah dönülmesi, bu dönüşümün somut örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. “Bu olaya semah oynamak” denilmektedir.

Dönme, sadece kısa iki hareketle yapılır; semah, dönmek değil, oynama esas alınarak yapılmaktadır. Bu nedenle her türlü semah, “oynama” olarak kabul edilmemektedir (Asan, 1998: 50-51). Dönmek ve oynamak fiillerinin anlam farklarına dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu fiillerin kullanımı hem dil bilgisel hem de kültürel açıdan büyük bir önem taşımaktadır. Örneğin, dini ve inançsal bir uygulama olarak kabul edilen (Namaz), kesinlikle bir etkinlik olarak “oynanmaz” ve yerine “kılınır” şekilde ifade edilmektedir. Benzer bir şekilde, “Semah” da bir dini inanış olarak, herhangi bir anlamda “oynanmaz”, aksine “dönülür” şeklinde anlam kazanmaktadır. “Semah” bir oyun değil, manevi bir inanış olarak ifade edilmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde kullanılması gereken doğru fiil, “dönmek” olmalı ya da “Semah etmek” şeklinde ifade edilmelidir (Er, 1998: 75- 81) Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, Alevî inanç ve öğretisinin tarihsel olarak nasıl aktarıldığıdır. Yüzyıllar boyunca sözlü gelenekle bu inançların ve inanışların kuşaktan kuşağa aktarıldığını unutmamak gerekir. Bu bağlamda, Alevî kültürünün önemli temsilcilerinden olan “yedi ulular” ve diğer Anadolu Alevîleri, Semah’ı sadece bir hareket ya da inanış olarak görmekle kalmamış, bu uygulamayı “dönmek” fiiliyle özdeşleştirerek, şiirlerinde ve halk edebiyatlarında dile getirmişlerdir. Alevî âşıkları, bu inanışı bir yaşam biçimi ve ibadet olarak kabul ederek, Semah’a manevi bir anlam yükleyip, dönmenin sadece fiziksel bir hareket değil, ruhsal bir dönüşüm olduğunu vurgulamışlardır. Bu bakımdan, Semah’ın “dönmek” fiiliyle bütünleştirilmesi hem dini hem de kültürel açıdan anlam kazanan bir ifade olduğunu söyleyebiliriz (Yaman, 2004: 306).

Fotoğraf 1. Semah Dönmek.

Semah, müziksel bir tür olarak, Alevi-Bektaşî inançlarında önemli bir yer tutmaktadır. (Emnalar, 1998: 402) tarafından yapılan bir incelemede, semahın Alevi-Bektaşî cem ritüellerinin vazgeçilmez bir parçası olduğu ve bu inanış içinde bir tür olarak icra edildiği belirtilmektedir. Bu tanımlama, semahın sadece dini bir uygulama değil, aynı zamanda müzikle bütünleşmiş bir ibadet biçimi olarak değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. (Güllü, 2022: 5) ise semahı, dini müzik formları arasında yer alarak, onun müziksel yönünü vurgulamaktadır. (Öztürk, 2006: 2) araştırmasında ise semah, Türk halk müziği ve halk şiirinin bir örneği olarak gösterilmektedir. Bu tür değerlendirmelere pek çok farklı araştırma ve akademik çalışmada rastlanmaktadır. Çoğunlukla semah, Türk halk müziği türlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Ayaz ve Sultanova, 2013: 129; Demir ve Demir, 2022: 222-224). Bu bağlamda, semah, sadece bir tür olarak tanımlanabilirken, aynı zamanda bir tapınma biçimi ve dini inançlarla bağlantılı bir uygulama olarak da ifade edilmektedir. Semahın ne zaman ve nasıl ortaya çıktığına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Birçok araştırmacı, semahın kökenlerini derin dini ve mistik geleneklere dayandırmaktadır. Tasavvuf ehlinin semahın kökenlerine dair farklı kaynaklara dayanan görüşlerini aktarırken, semahın ortaya çıkışının elest bezmine kadar götürülebileceğini ifade etmektedir (Baharlı, 2020: 186). Bu görüşe göre, ruhlar bu bezminde Allah'ın hitabını işitmiş ve güzel bir ses duyduklarında, bu sesi hatırlayarak vecde gelerek semaha başlamışlardır. Bir başka görüşte ise semah, yaratılışın başlangıcında hissedilen ilahi hitabın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu görüş, semahın, varlıkların yaratılışıyla birlikte duydukları ilk zevk ve heyecanın bir yansıması olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca, semahın tarih boyunca birçok eski toplumda bir ibadet şekli olarak yer aldığını söylemek mümkündür. Semah, Türkistan şamanları, eski Arap toplulukları, Meksika paganları ve bazı Hristiyan fırkaları gibi farklı inanç sistemlerinde de bir inanış olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, semahın sadece bir halk müziği türü değil, aynı zamanda çok köklü ve evrensel bir ibadet biçimi olduğunu da göstermektedir. Semah, Alevi inancında önemli bir ritüel olup, genellikle birkaç aşamadan oluşan derin bir ibadet biçimidir. Semahın her aşaması, inanç sisteminin özünü ve topluluğun manevi yolculuğunu simgeler. Bu aşamalar, sadece fiziksel hareketlerle değil, aynı zamanda ruhsal bir anlam taşıyan sembollerle de zenginleştirilmiştir. Semahın temel aşamaları şu şekilde sıralanabilir.

Başlangıç (Durağı) Aşaması: Semah, genellikle bir dua veya zikir ile başlar. Bu dua, katılımcıların içsel bir hazırlığa girmelerini sağlar. Semahın başlangıcında, topluluk bir araya gelir

ve sakin bir ortamda manevi bir odaklanma sağlanır. Bu süreç, katılımcıların beden ve zihinlerini arındırıp, ibadetin ruhsal derinliğine geçiş yapmalarına yardımcı olur. Ayrıca, bu başlangıç aşaması, semahın sadece bir fiziksel hareket değil, aynı zamanda manevi bir arınma süreci olduğunu da hatırlatır.

Dönüş ve Hareket Aşaması: Semahın en belirgin özelliği, katılımcıların belirli bir düzen içinde dönmeleridir. Bu dönüş, sadece bedensel bir hareket olmanın ötesinde, derin bir anlam taşır. Evrenin döngüsünü, gezegenlerin hareketini ve insanın ruhsal yolculukta Hakikat'e ulaşma çabasını simgeler. Bu aşamada katılımcılar hem bedensel bir hareketle hem de zihinsel bir odaklanmayla Hakikat'e doğru bir adım atmaya çalışırlar. Öztürk (2015: 34) bu dönüşü, insanın evrensel gerçeğe ulaşma yolundaki manevi bir arayış olarak tanımlar. Bu süreç, semahın mistik bir boyutunu ortaya koyar.

Sonuç ve Dua Aşaması: Semah tamamlandıktan sonra topluluk, genellikle bir dua ile ritüeli sonlandırır. Bu dua, toplu bir şükür ifadesi olup, semahın manevi amacına ulaşılmasının ardından katılımcıların içsel huzuru ve barışı pekiştirir. Bu aşama, semahın sadece fiziksel bir aktivite değil, aynı zamanda ruhsal bir bağışlanma ve arınma süreci olduğunun altını çizer. Sonuçta, semah sadece bir ibadet değil, aynı zamanda bir toplumsal bağ kurma ve kolektif kimlik ifadesi olarak da anlam bulur. Semah, Alevi toplulukları için önemli bir ibadet biçimi olmanın yanı sıra, kolektif kimlik ve birliği simgeleyen bir ritüeldir. Semahlar, sadece belirli bir topluluğun ibadet şekli değil, aynı zamanda farklı yerel geleneklere göre çeşitlenmiş ve zenginleşmiş bir uygulamadır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde farklı semah türleri mevcuttur. Bu türlerin her biri hem hareket tarzlarıyla hem de ritim özellikleriyle birbirinden farklılık gösterir. Bazı bilinen semah türleri şunlardır:

Turnalar Semahı: Alevi-Bektaşî inanç sisteminde derin bir anlam taşıyan, sembolik yönü güçlü semahlardan biridir. Bu semah, adını Alevi geleneğinde kutsal kabul edilen turna kuşlarından alır. Turnalar; sadakati, saflığı ve manevi yolculuğu simgeler. Dolayısıyla Turnalar Semahı da sadece bedensel hareketlerin değil, ruhsal bir yolculuğun ifadesi olarak görülür. Cem törenlerinde canların dönerken sergilediği bu semah, evrenle ve doğayla bir bütün olma arzusunun bedene yansımasıdır. Hareketlerin uyumu ve akışı, gökyüzünde süzülen turnaların zarif uçuşunu andırır. Bu yönüyle, varoluşun doğasıyla bütünleşme ve ilahi düzenle uyum içinde olma fikrini taşır. Turnalar Semahı'nda eşlik eden müzikler ve söylenen nefesler ise yine turna motifleriyle örülüdür. Bu

nefeslerde aşk, vuslat, yoldaşlık ve manevi birlik temaları öne çıkar. Turna figürü, aynı zamanda Hak-Muhammed-Ali yolunun bir remzi olarak kabul edilir. Bu nedenle semahın her bir dönüşü, her adımı derin anlamlar barındırır. Semahçılar sadece dönmez; aynı zamanda içsel bir dönüşüm, bir arınma yaşarlar. Turnalar Semahı, estetik bir dans olmaktan çok daha ötededir; o, dua niteliği taşıyan, gönülleri birleştiren kutsal bir ritüeldir. Alevi topluluklarında, bu semah sadece bir ibadet biçimi değil, aynı zamanda kültürel kimliğin kuşaktan kuşağa aktarılmasında köprü görevi gören manevi bir mirastır. Bu semah, zarif ve yumuşak hareketleriyle tanınır. Kuş figürlerinin simgesi olan hareketlerle icra edilir. Katılımcılar, tıpkı kuşların zarif bir şekilde uçuşu gibi, dönerek semahı gerçekleştirirler. Bu semahın hareketleri, doğadaki zarafeti ve yaşamın döngüsünü simgeler.

Fotoğraf 2. Turnalar Semahı.

Abdal Musa Semahı: Alevi-Bektaşî kültüründe semahlar, bireyin hem toplumsal yapıyla hem de ilahi düzenle olan ilişkisini fiziksel hareketler üzerinden ifade etmesini sağlayan ritüel bir pratik olarak kabul edilir. Bu bağlamda Abdal Musa Semahı, yalnızca bir dans ya da estetik bir sunum değil; aynı zamanda mistik bir ibadet biçimi ve topluluğun ortak kimliğini pekiştiren güçlü bir manevi eylemdir. Bu semahın icrasında söylenen nefesler, çoğunlukla Abdal Musa'nın öğretilerinden beslenir ve birlik ve bütünlük fikrini işler. Dönüşler ve adımlar belirli bir döngüsel düzen içinde gerçekleşir; bu döngüsellik, bireyin içsel yolculuğunu ve benliğinden sıyrılarak "bir" olma arzusunu simgeler. Abdal Musa Semahı, sadece bireysel bir arınma değil, aynı zamanda

cemaatin ruhani birlikteliğini de temsil eder. Alevi toplulukları açısından bu semah, hem sosyal uyumu ve manevî bağı güçlendiren bir ritüel hem de inanç değerlerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan kültürel bir mirastır. Bu yönüyle, Alevi-Bektaşî ritüel dünyasında hem mistik hem de toplumsal bir işlev üstlenmektedir. Bu semah, daha hızlı bir ritme sahiptir ve coşkulu bir havaya sahiptir. Abdal Musa Semahı, topluluğun coşkusunu, neşesini ve ritüelin gücünü ifade eden bir dans türüdür. Katılımcılar, bu semah da daha hızlı ve enerjik bir şekilde dönerek ritüelin gücüne daha fazla odaklanırlar.

Fotoğraf 3. Abdal Musa Semahı.

Kırklar Semahı: Kırklar Semahı, Alevi mitolojisinde önemli bir yeri olan Kırklar Meclisi'ne dayanan sembolik bir inanıştır. Bu semah, mitolojik bir anlam taşıyarak, Kırklar Meclisi'ne katılan pirlarin ve mürşitlerin öğretilerini simgeler. Kırklar Semahı, aynı zamanda bir arınma ve eğitim sürecidir, bu sebeple katılımcılar bu semah da manevi bir derinlik ararlar. Bu semah türlerinin her biri, Alevi inançları ve gelenekleri içinde farklı sembolik anlamlar taşır ve her biri katılımcılara farklı bir manevi deneyim sunar. Semah, sadece bir ibadet değil, aynı zamanda inançların ve

kültürün bir ifadesidir. Bu inanış, Alevi topluluklarında sosyal bağların güçlenmesine, toplumsal birliğin pekişmesine ve bireylerin manevi yolculuklarında önemli bir adım atmalarına olanak tanır.

Fotoğraf 4. Kırklar Semahı.

Ong'a göre, söz söyleme, söylenen sözü dikkatle dinleyip hafızada tutma, onu tekrar edebilme ve yeniden yapılandırarak özgün biçimlerde ifade etme; aynı zamanda kalıplaşmış anlatımlarla yeni söylemler üretme ve geçmişe kolektif bir bilinçle ortak bakabilme, sözlü kültürlerdeki en etkili öğrenme yollarından biridir (Ong, 2007: 21). Alevi toplumu da bu sözlü kültürün aktarımında müziği güçlü bir iletişim ve ifade aracı olarak kullanır. Müziğin sunduğu ritim ve melodi aracılığıyla toplumsal belleğini diri tutar; duygu, düşünce ve inançlarını dile getirerek kültürel aidiyetini pekiştirir. Cem törenlerinde zakirler tarafından icra edilen nefes, deyiş, düvaz imam gibi müzik türleri, Alevi inanç sistemi ve yaşam biçiminin en etkili aktarım yollarından biridir. Bu ezgisel metinlerde en sık vurgulanan isimlerden biri Hz. Ali'dir. Aynı zamanda On İki İmamlar'a dair olaylar ve Alevilik öğretisinin temel öğeleri, bu sözlü anlatıların içeriksel zeminini oluşturur. Zakirler, söyledikleri ezgiler aracılığıyla hem bireysel hem de toplumsal hafızayı canlı tutar; geçmişe hatırlatır, anımsatır ve böylece kültürel mirası gelecek kuşaklara taşırlar. Bu nedenle zakirler yalnızca birer müzik icracısı değil; aynı zamanda Alevi kültürünün taşıyıcısı ve koruyucusudurlar. Onlar hem inancın ritüel boyutunu yaşatır hem de topluluğun kimliğini şekillendiren kültürel unsurların sürekliliğini sağlar. Bu durum, Alevi kimliğinin kuşaklar boyunca

canlı ve diri kalmasında büyük bir rol oynamaktadır. Alevi müzik geleneğinde yeni bir değişim ortaya çıkış süreci, çoğunlukla tarihsel birikimin yeniden yorumlanması şeklinde ilerler. Bu süreçte, geçmişte yaşamış Alevi ozanlarının kaleme aldığı sözler temel alınır; bu sözler, farklı melodik yapılar, ritmik desenler ve yerel müzikal formlarla yeniden seslendirilir. Bu uygulama, zakirlerin veya müzisyenlerin özgün içerik üretmediği anlamına gelmez. Elbette çağdaş zakirler tarafından yazılmış yeni sözler de mevcuttur. Ancak müzik üretiminde daha çok tercih edilen yöntem, geleneksel sözlerin farklı biçimlerde yeniden işlenmesi ve yorumlanmasıdır. Bu durum, Alevi müziğinde hem sürekliliğin hem de kültürel hafızanın korunmasına katkı sunar. Alevi inanç dünyasını yansıtan benzer sözler, Türkiye’nin dört bir yanındaki farklı Alevi toplulukları tarafından, bölgesel ezgi ve çalgı farklarına rağmen ortak bir duygudaşlık ve inanç birliğiyle paylaşılır. Bu yönüyle ortak sözler, toplumlar arasında müzikal anlamda bir tür köprü işlevi görerek, sözlü kültürde birliği ve dayanışmayı pekiştirir (Erol, 2007: 304). Aynı zamanda bu sözler, Alevi öğretisinin temel değerlerini, tarihsel olaylarını ve kutsal şahsiyetlerini her bölgenin kendi müziksel özellikleri içinde yaşatmaya olanak tanır. Bu noktada Alevi müziğinde “birlik içinde farklılık” anlayışının temelini oluşturan en önemli etkenin, yöresel müzik unsurları olduğu söylenebilir. Örneğin, Ege ve Akdeniz bölgelerinde yaşayan Tahtacı Aleviler, inanç birliğini ve topluluk kimliğini güçlendirmek amacıyla aynı sözleri kullanırken; bu sözler, farklı çalgılar, özgün ritmik kalıplar ve yerel ezgi yapılarıyla yeniden şekillenir. Öte yandan, Orta ve Doğu Anadolu’daki Alevi toplulukları ise aynı içerikleri kendilerine özgü müzik anlayışıyla yorumlayarak farklı bir ses ve duygu dünyası oluştururlar. Böylece aynı sözler farklı melodilerle dile getirilirken, bir yandan ortak bir inanç çerçevesi korunur, diğer yandan ise kültürel çeşitliliğe alan tanınır. Bu durum, Alevi müziğinin sadece inançsal bir aktarım aracı olmadığını, aynı zamanda bölgesel kimliklerin, tarihsel birikimlerin ve yerel estetik anlayışların da yansıtıldığı zengin bir kültürel platform olduğunu gösterir. Bu çok katmanlı yapı sayesinde Alevi müziği hem geçmişle bağ kurar hem de her kuşakta yeniden üretilerek güncel kalmayı başarmaktadır.

“Değişlerde 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 zamanlı ölçüler çoğunlukla kullanılmaktadır (Duygulu 1997:27). Sözler ister ezgilenmiş olarak gelecek kuşaklara aktarılınsın, isterse başka bir ozan tarafından yeniden ezgilendirilsin sözün sahibi, yani mahlası değişmez (Erol 2009a:121). Bu mahlasın adının geçtiği yerde cemdekiler sağ ellerini önce dudaklarına sonra kalplerinin üstüne götürmeleri, ozana saygılarının bir ifadesidir”.

Alevi inanç sisteminde en güçlü simgesel öğelerden biri bağlamadır. Dede Korkut hikâyelerinde “kopuz” olarak geçen bu çalgı, Alevi kimliğinin ve inanç dünyasının önemli bir temsilcisidir.

Sadece bir müzik aleti değil, aynı zamanda kutsal değerlerle özdeşleştirilmiş bir ibadet aracıdır. Bağlamanın fiziksel yapısı da bu kutsallığı simgeler: Gövdesi Hz. Ali’yi, sapı Zülfikar’ı, on iki teli ya da perdesi On İki İmam’ı ve en kalın teli olan bam teli Hz. Muhammed’i sembolize eder (Erol, 2007: 303). Bu nedenle bağlama, eğlence için değil ibadet için çalınır; bu da onun “Telli Kur’an” olarak anılmasına neden olmuştur (Zelyut, 2009: 229). Cem ritüellerinde bağlamanın bu kutsal rolü açıkça görülür. Zakir, ibadete başlamadan önce dede karşısında dara durur, gülbank okunur, ardından bağlama üç kez öpülerek saygıyla çalınmaya başlanır. Cem sonunda ise zakir ve bir semahçı, bağlamayla birlikte yeniden dara durarak ayini tamamlarlar. Bu sembolik eylemler bağlamanın Alevi inancındaki ruhsal ve kültürel önemini pekiştirir. Bağlama, zakir için yalnızca bir çalgı değil, duygusal bir bağ kurduğu bir dost gibidir. Kimi zaman turnaya, kimi zaman bir bebeğe benzetilerek sevgiyle kucaklanır, dizlerde sallanır. Alevi müziğinde kullanılan büyük meydan sazı ve on iki telli bağlama, On İki İmam inancıyla doğrudan ilişkilidir. Zamanla tambura, kopuz, çöğür, divan ve cura gibi farklı biçimlerde karşımıza çıkan bu çalgı, özellikle Pir Sultan Abdal’dan bu yana Alevi-Bektaşî geleneğinde merkezi bir yer edinmiştir. Bununla birlikte bölgesel farklılıklar da dikkat çeker. Örneğin Amasya çevresinde bağlamaya keman eşlik edebilir ya da tek başına kullanılabilirken, Antalya’daki Tahtacı Aleviler arasında kabak kemane (gırbız kemane) daha yaygındır (Erol, 2009a: 117). Sünni topluluklar tarafından çoğunlukla folklorik bir enstrüman olarak değerlendirilen bağlama, 1940’lardan itibaren Türk Halk Müziği topluluklarının da temel çalgısı haline gelmiştir. Ancak Alevi inancı içinde bağlama, sadece bir müzik aracı değil; kültürel hafızanın, dini inanışların ve toplumsal aidiyetin bir sembolüdür. Aynı zamanda ritüel dışı müzik üretiminde de vazgeçilmez bir yer tutar.

Nefes: Alevi İnancın Sesi

Nefesler, Alevi-Bektaşî edebiyatının en belirgin ve kendine özgü şiirsel türlerinden biri olarak, inanç sisteminin derinliklerini yansıtan güçlü anlatım biçimlerindendir. Genellikle Alevi ozanları tarafından kaleme alınan bu şiirler, tasavvufî düşüncüyü yansıtan öğelerle örülüdür ve müzik eşliğinde icra edilerek cem ritüellerinde topluluğa aktarılır. Sadece edebi bir tür değil, aynı zamanda inançsal öğretilerin, tarihsel belleğin ve kültürel kimliğin kuşaktan kuşağa aktarılmasında etkili bir araçtır (Ergun, 2006: 68). Alevi nefeslerinde yer alan temalar, bu geleneğin düşünsel yapısını ve toplumsal duruşunu anlamak açısından büyük önem taşır. Nefeslerde Allah sevgisi ile birlikte, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt’e duyulan bağlılık en yoğun biçimde hissedilir. Alevi inancına göre

Tanrı’ya ulaşmanın yolu, Hz. Ali’yi ve onun soyundan gelen On İki İmam’ı sevmekten, onların izinden yürümekten geçer. Bu yüzden birçok nefeste Hz. Ali, adaletin, ilahi hikmetin ve cesaretin timsali olarak yüceltilir. Bununla birlikte nefeslerde yalnızca inançsal motifler değil, tasavvufi felsefenin temel düşünceleri de önemli bir yer tutar. İnsan-ı Kâmil anlayışı, bireyin kendi iç yolculuğu ve evrendeki hakikate ulaşma çabası, nefeslerde sıkça işlenen düşünsel temalardandır. Bu bağlamda vahdet-i vücud yani tüm varlığın özünde bir ve aynı kaynağa ait olduğu fikri, şiirsel anlatımlarla dinleyiciye aktarılır. Alevi-Bektaşî nefesleri, Tanrı ile insan arasındaki ayrımı ortadan kaldırarak, insanı ilahi varlığın bir yansıması olarak ele alır (Ocak, 2000: 72). Nefesler aynı zamanda yaşanan çağın toplumsal koşullarına da duyarlıdır. Alevi ozanlar, sadece dini düşüncelerini değil, içinde bulundukları toplumun adaletsizliklerini, eşitsizliklerini ve baskılarını da şiirlerine yansıtmışlardır. Bu şiirler, halkın sesi olmuş, ezilenin, hor görülenin ve susturulmak istenenin sözüne dönüşmüştür. Toplumdaki yozlaşmalara, haksız yönetimlere ve ayrımcılığa karşı güçlü bir duruş sergileyen bu eserler, Alevi müziğini aynı zamanda bir direniş ve eleştiri aracına dönüştürmüştür. Pir Sultan Abdal’ın nefeslerinde bu üç katmanlı yapı- inanç, tasavvuf ve toplumsal duruş iç içe geçer. Onun çok bilinen dizeleri:

“Gelin canlar bir olalım,

İşi kolay kılalım,

Sevelim sevelelim,

Bu dünya kimseye kalmaz” (Bezirci, 1986: 249).

Bu çok yönlü yapının en özlü örneklerinden biridir. Bu nefes yalnızca bireysel bir öğüt ya da tasavvufi bir söylem değil, aynı zamanda toplumsal barış ve birlik çağrısıdır. Geçicilik vurgusu, dünyevi hırsların boşluğunu işaret ederken; sevgi ve birlik mesajı, Alevi toplumunun temel ahlaki ilkelerini ifade eder. Bugün de nefesler, Alevi toplulukları için hem ibadet ortamlarında hem de kültürel etkinliklerde ses bulmaya devam etmektedir. Deyişlerde saklı olan bu derin anlamlar, müzik aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşmakta hem geçmişin ruhunu yaşatmakta hem de bugünün sorunlarına yanıt verebilecek evrensel değerleri hatırlatmaktadır. Bu nedenle nefesler, sadece birer şiir ya da müzik formu değil; bir kültürün, bir inancın ve bir hafızanın sesi olarak yaşamakta ve yaşatılmaktadır.

SONUÇLAR

Alevilikte müzik, tarihsel, kültürel ve inançsal boyutlarıyla yalnızca bir sanat formu değil; aynı zamanda bir yaşam biçimi, bir öğretim yöntemi ve toplumsal belleği koruyan güçlü bir araçtır. Nefesler ve semahlar, Alevi inanç sisteminin merkezinde yer alan iki temel müzikal formdur. Bu formlar, hem bireyin Tanrı ile olan içsel bağını güçlendiren birer ibadet aracı hem de topluluğun ortak değerlerini ve inançlarını yeniden üreten bir ritüel bütünlüğüdür. Sözlü kültür geleneği içinde yer alan bu ezgiler, sadece duyulan değil; yaşanan, hissedilen ve kuşaktan kuşağa aktarılan bir inanç biçiminin sesli ifadesidir. Nefesler aracılığıyla Alevi ozanları, inançlarının özünü, tarihsel mücadelelerini, kutsal şahsiyetlere olan bağlılıklarını dile getirirken, aynı zamanda didaktik bir rol de üstlenirler. Bu yönüyle nefesler hem öğretici hem de ruhani bir deneyim sunar. Semahlar ise bedensel hareketlerle müziğin ve ibadetin birleştiği bir ritüel olarak, bireyin maneviyatla bütünleştiği, toplulukla ortak bir ahenk içinde hareket ettiği özel bir ifadedir. Bu nedenle semah, yalnızca bir dans değil, bir inanç eylemidir. Alevi toplulukları, tarih boyunca çeşitli dönemlerde devlet baskısı, dışlanma ve mezhepsel ayrımcılık gibi pek çok zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Bu koşullar altında müzik, Aleviler için bir sığınak, bir anlatım ve direnç biçimi olmuştur. Kimliklerini korumanın, inançlarını yaşatmanın ve kendilerini ifade etmenin en etkili yollarından biri olan müzik, adeta bir toplumsal hafıza görevi üstlenmiştir. Alevi müziği, bu anlamda hem kültürel direnişin hem de inançsal sürekliliğin taşıyıcısı olmuştur. Bugün ise Alevi müziği, yalnızca cem evlerinde ya da ritüel ortamlarında değil, akademik platformlarda, kültürel etkinliklerde, belgesellerde, sahne sanatlarında ve medya aracılığıyla geniş bir dolaşım alanı bulmaktadır. Bu yaygınlaşma, bir yandan Alevi kültürünün görünürlüğünü artırmakta; diğer yandan bu inanç sistemine dair daha derinlikli çalışmaların yapılmasına olanak tanımaktadır. Akademik alanda yapılan çalışmalar, Alevi müziğini salt bir halk müziği formu olarak değil, aynı zamanda bir inanç sistemiyle bütünleşmiş, kendi içinde kodları, kuralları ve ritüelleri olan özgün bir yapı olarak ele almaktadır. Nefesler ve semahlar bu bağlamda yalnızca estetik birer müziksel ifade değil, aynı zamanda Alevi toplumunun tarihsel hafızasını taşıyan, toplumsal değerlerini yansıtan ve kimliğini kuran sembollerdir. Her bir deyiş ya da semah, yalnızca bir ezgi değil; inançla örülmüş bir yaşam pratiğinin sesli ve bedensel ifadesidir. Bu anlamda Alevi müziği; kutsal, toplumsal ve bireysel olanın iç içe geçtiği çok katmanlı bir anlam evreni sunar. Özellikle günümüz genç Alevi kuşakları için müzik hem aidiyet hissini güçlendiren hem kimlik bilincini pekiştiren bir araç olarak önemini korumaktadır. Dijitalleşen dünyada Alevi müziğinin sosyal medya, dijital

arşivler ve müzik platformları aracılığıyla daha görünür hale gelmesi, geleneksel öğelerin çağdaş formlarla yeniden üretimini de beraberinde getirmiştir. Bu da müziğin sadece bir aktarım aracı değil, aynı zamanda dönüşümün ve yeniden inşanın da merkezi bir unsuru olduğunu göstermektedir. Alevi müziği, yalnızca ibadetin estetik bir biçimi değil; aynı zamanda kültürel devamlılığı sağlayan, toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve inançsal öğeleri canlı tutan temel bir ifade biçimidir. Nefesler ve semahlar, Aleviliğin hem geçmişle hem de gelecekle kurduğu ilişkiyi yansıtan sembolik kodlardır. Dolayısıyla bu müziksel yapılar, sadece dinî anlamda değil; sosyolojik, antropolojik ve kültürel açılardan da ele alınması gereken çok boyutlu yapılar olarak değerlendirilmeli; korunmalı, belgelenmeli ve yaşatılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Amos, D. B. (1971). Toward a definition of folklore in context. *Journal of American Folklore*, 84 (331), 3-15.
- Ayaz, N. Ve Sultanova, A. (2013). “Mevlevilik ve Bektaşılığın Simgesi Olan Ayin ve Ayin Müziğinin Karşılıklı Tahlili”. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 2 (7), 119-134.
- Baharlı, İ. (2020). “Tasavvuf Klasikleri Eşliğinde Safevîler Öncesinde Sema (Semah)”. *Journal Of Alevism-Bektashism Studies*, (22), 179-198.
- Bauman, R. (1975). Verbal art as performance- The keying of performance. *American Anthropologist New Series*, 77(2), 290-311.
- Bezirci, Asım. (1986). Pir Sultan: Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Bütün Şiirleri. İstanbul: Say Yayınları.
- Demir, E. ve Demir, S. (2022). “Günümüz Eskişehir Cemlerinde İcra Edilen Semahların Tespiti, Müzikal Analizi ve Bu Semahların Müzik-Dans Bağlamında Geçirdiği Değişimler”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (126), 220-234.
- Duygulu, M. (1997). *Alevi-Bektaşî Müziğinde Deyişler*. İstanbul: Sistem Ofset.
- Emnalar, A. (1998). *Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Erol, A. (2009a). *Müzik Üzerine Düşünmek*. Birinci Baskı, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Erol, A. (2015). *Müzik Üzerine Düşünmek*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Erol, A. (2007). “Alevi-Bektaşî Müziğindeki Çeşitliliği İncelemek”, 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşılık Bilgi Şöleni, Cilt:2, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 301-320.

- Güllü, U. (2022). *Trt Türk Halk Müziği Repertuvarında Bulunan Semâh Formundaki Türkülerin Makamsal Geçki ve Ritmik Kalıplar Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Kara, H. (1999). *Alevi İnanışları ve Ritüelleri*. Ankara: Akademi Yayınları.
- Mustan Dönmez, B. (2010). “Alevi Cem Ritüelinde Canlandırılan Kırklar Söylencesinin ‘Şiir-Müzik-Dans’ İle İlişkisi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3(14), 191-199.
- Ocak, A.Y. (2007). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, Altıncı Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ong, Walter J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüün Teknolojileşmesi*. (Çev. Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları. (1982, 2014)
- Ong, Walter. J. (2007). *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüün Teknolojileşmesi*. (Çev. Sema Postacıoğlu Banon). Dördüncü Baskı, İstanbul: Metis Yayınları. (1982, 2007)
- Özavcı, K. (2024). “Ekrem Çelebi’nin “Sarı Yazma” Eserinde İcra Tekniğinin İncelenmesi”. *Avrasya Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi* (17), 2.
- Özmen, H. (2011). *Alevilikte İnanç, İbadet ve Müzik*. İzmir: Cem Yayınları.
- Öztürk, G. (2006). *Ege Bölgesi Semahları ile Doğu Anadolu Semahlarının Söz ve Ezgi Yapıları Bakımından Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, M. (2015). *Alevilik ve Semah: Müzikal ve Manevi Bir İbadet*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Parlak, E. P. (2010). *Alevi-Bektaşî Müzik Geleneği*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Yaman, A. (2002). *Alevilikte Cem ve Semah*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Yöre, S. (2011). “Alevi Bektaşî Kültürünün Müziksel Kodları”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* (60), 219-244.

Web Kaynakları

- (Erişim adresi: <https://kulturbilinci.org/tr-tr/seminerler/kirklar-meclisinde-cem-olan-canlar>), (Erişim tarihi: 25.04.2025).
- (Erişim adresi: <https://www.kktcakm.com/kirklar-cemi/>), (Erişim tarihi: 25.04.2025).
- (Erişim adresi: <https://depositphotos.com/photo/dancing-cranes-ritual-marriage-dance-cranes-red-crowned-crane-scientific-387697596.html>), (Erişim tarihi: 25.04.2025).

(Erişim adresi: <https://sehrimantalya.com/abdal-musa-da-gorkemli-anma/17939/>), (Erişim tarihi: 25.04.2025).

EXTENDED ABSTRACT

Alevism is a belief system and cultural heritage deeply rooted in Anatolia, shaped over centuries and sustained primarily through oral tradition. In this transmission process, one of the most crucial tools has been music. Within Alevism, music is not merely an aesthetic element but serves as a sacred, didactic, and unifying medium. Musical rituals, which occupy a central role in cem ceremonies, contribute significantly to both individual spirituality and the collective construction of identity. Among the primary musical forms in Alevi religious life are *nefes* (devotional hymns) and *semah* (ritual dances). *Nefes* are poetic texts composed by Alevi troubadours (ozans) reflecting spiritual values, moral principles, and Sufi teachings. Written in simple and accessible language, these works are performed with the accompaniment of the *bağlama* and address themes such as love for Hz. Ali, devotion to the Ahl al-Bayt, the ideal of the "Perfect Human" (İnsan-ı Kâmil), and critiques of social injustice. In this sense, *nefes* function as both religious hymns and oral records of Alevi history and belief. *Semah*, performed during the recitation of *nefes*, is a ritual movement imbued with sacred significance. In the Alevi-Bektashi tradition, it symbolizes participation in the cosmic cycle and unity with the divine. This ritual dance, in which men and women participate equally, reflects the spiritual harmony and communal ethos of Alevism. Each movement within the dance expresses divine love and the pursuit of universal truth. However, over time, *semah* has sometimes been reduced to a folkloric display, stripped of its sacred dimension. In colloquial settings, the ritual is occasionally referred to as being “played” rather than “performed,” which reveals a linguistic and cultural transformation that may erode its spiritual meaning. In the Alevi context, *semah* is not a game but a ritual act, thus the correct usage is to “turn semah,” not to “play” it. Another integral element in the transmission of Alevi belief is the *bağlama*, a long-necked lute that is not only a musical instrument but also a symbol of sacred values. Each part of the *bağlama* has symbolic meaning: its body represents Ali, its neck the Zulfiqar sword, and its strings the Twelve Imams. For this reason, it is often called the “Telli Kur’an” (Stringed Qur’an). During cem ceremonies, the ritual use of the *bağlama* includes kissing the instrument three times before playing, reflecting reverence and sanctity. The *bağlama* is more than a tool for music-making; it embodies emotional and spiritual connection, reinforcing Alevi identity and devotion. The oral culture in Alevism plays a pivotal role in the intergenerational transmission of belief systems.

Based on apprenticeship and direct transmission, this culture promotes learning by listening, memorizing, and reinterpreting traditional forms. As Walter J. Ong points out, oral cultures rely on formulaic expressions and the creative recomposition of existing knowledge. In the Alevi tradition, this oral dynamic manifests through the ritual and musical expressions of *nefes* and *semah*. These forms are not static; they are dynamically reshaped across different regions. For instance, Turnalar Semahı symbolizes grace and the cycle of life, while Abdal Musa Semahı is characterized by faster, more vigorous movements. Kırklar Semahı carries a mythological narrative reflecting the teachings of the legendary "Council of the Forty." Throughout history, Alevi music has also served as a mode of resistance and expression, especially during periods of state oppression and sectarian discrimination. Music has become a sanctuary—a means of protecting and articulating identity and belief. Today, Alevi musical forms have moved beyond the cem houses into broader cultural, academic, and digital spheres. Their increasing visibility supports deeper engagement with Alevism, not just as a belief system but as a vibrant and resilient cultural tradition. *Nefes* articulate a layered narrative comprising spirituality, Sufi philosophy, and sociopolitical critique. *Semah*, as a ritual of bodily movement aligned with musical rhythm, embodies spiritual transformation and communal coherence. Ultimately, music in Alevism is not only an artistic expression but also a multi-layered medium that sustains cultural continuity, strengthens communal bonds, and reinforces spiritual teachings. *Nefes* and *semah* are not merely musical forms—they are symbolic vessels of Alevi history, collective memory, and identity. Music, as both a sacred and cultural practice, preserves the essence of Alevi spirituality and adapts it to contemporary contexts. Especially for younger Alevi generations, music remains a powerful tool for cultivating a sense of belonging and reinforcing cultural consciousness. The presence of Alevi music on digital platforms facilitates the ongoing renewal and reinterpretation of tradition, showing that music is not only a vehicle for transmission but also a central axis for cultural transformation and regeneration. Therefore, Alevi music should be approached not only as a religious art form but as an indispensable repository of belief, memory, and identity—deserving of preservation, documentation, and scholarly attention. In the face of changing socio-cultural dynamics, Alevi music has remained true to its essence while also being open to innovative interpretations, thus establishing a strong bridge between tradition and modernity. In this way, Alevi music functions as a cultural memory that carries the voice of the past into the present and inspires the future.